

EĞİTİMDE DENETİMİN AMAÇ VE İLKELERİ

Feyyat Gökçe*

ABSTRACT: Supervision has a great share in fulfilling organizational objectives. Supervision is a cyclic process consisting of the activities of identification of the degree of the fulfilment of organisational objectives, evaluation, correction and development. Educational supervision is a means of realising educational objectives and preparing a medium for efficient education.

In Turkey, educational supervision is performed by the supervisors directly belonging to Ministry of Education and the primary education supervisors belonging to governorship in the provinces.

The objectives of educational supervision in terms of supervision elements are identification, evaluation, correction and development of a) the fulfilment of educational objectives, b) educational medium, c) appropriateness of the methods and the techniques. d) means of measurement and evaluation, e) endeavour of teachers, f) co-operation and co-ordination of school-environment, teacher-student-administrator, g) the problems of supervision itself. Fulfilling the objectives of educational supervision depends on certain principles such as having an objective, plan, clearness, integrity, continuity, being democratic, awareness of individual differences and depending on human relations.

KEY WORDS: Objectives, principles, supervision.

ÖZET: Örgütsel amaçların gerçekleştirilmesinde denetim, büyük bir paya sahiptir. Denetim, örgütsel amaçların gerçekleştirilme derecesinin saptanması, değerlendirilmesi, düzeltilmesi ve geliştirilmesi etkinliklerinden oluşan çembersel bir süreçtir. Eğitimsel denetim, eğitimsel amaçları gerçekleştiren ve etkin eğitim için ortam hazırlayan bir araçtır.

Türkiye'de eğitim denetimi, Milli Eğitim Bakanlığına doğrudan bağlı "Bakanlık Denetçileri" ile illerde valiliklere bağlı "İlköğretim Denetçileri" tarafından yürütülmektedir.

Denetim öğeleri açısından denetimin amaçları, a) eğitimsel amaçların gerçekleştirilme durumu, b) eğitimsel ortamın uygunluğu c) Kullanılan teknik ve yöntemlerin uygunluğu, d) ölçme ve değerlendirme araçlarının uygunluğu, e) öğretmenlerin çabaları, f) Okul-çevre, öğretmen-öğrenci-yönetici işbirliği ve eşgüdümü, g) denetimin kendisine ilişkin sorunlarıyla ilgili olarak durum saptamak, değerlendirmek, düzeltmek ve geliştirmek olarak belirtilebilir.

Eğitimde denetimin amaçlarının gerçekleşmesinin, amaçlılık, planlılık, bütünlük, açıklık, süreklilik, demokratiklik, bireysel farklılıkların dikkate alınması, ve iyi insan ilişkilerine dayanması gibi ilkelere bağlı olduğu söylenebilir.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Amaçlar, İlkeler, Denetim

1. Problem Durumu

1.1. Eğitimde Denetim

Eğitim alt sisteminin, devlet sisteminin varlığının sürdürülmesinde stratejik bir önleme sahip olduğu söylenebilir. Eğitimin alt sistemleri ise, eğitimin amaçlarının gerçekleştirilmesine katkı sağlayan, birer araç konumundadır. Bu nedenle eğitim alt sistemleri, kendi amaçlarının gerçekleşmesi yönünde eylemlerde bulunarak eğitimin amaçlarının gerçekleşmesine katkıda bulunurlar.

Denetim, eğitim yönteminin bir alt sistemi olarak, denetimin işlevlerini, görevlerini gerçekleştirmek suretiyle eğitimin amaçlarının gerçekleşmesine yardımcı olur. Sistem özellikleri açısından, sistemin girdi, işlem ve çıktılardan bilgi alınması, alınan bilgilerin değerlendirilmesi ve değerlendirme sonuçlarına göre örgüt amaçlarının düzeltilmesi ve geliştirilmesi olarak tanımlanabilir. Denetim sonuçlarıyla beslenmeyen örgütlerin etkililiklerinin, gelişimlerinin ve problem çözme yeteneklerinin rastlantılara kaldığı söylenebilir. Denetim bu sonuçları sistemleştirir ve planlaştırarak rastlantılardan kurtarır[1]. Denetim, yönetim süreçlerinden biri olduğu gibi diğer süreçlerinde yeniden düzenlenmesine rehberlik eden bir hizmet olup farklı etkinlikleri ve teknikleri içerir. Bu nedenle denetim planlandığı, geliştirilmiş bir liderlik kavramına dayandığı, kurumun amaç ve işlevleriyle doğrudan ilgili ve kurumdaki personel tarafından benimsendiği oranda başarılı olur [2].

Eğitim sisteminin etkililiği, denetim aracılığı ile belirlenir. Denetim aynı zamanda yönetimin kendisi hakkında bilgi sahibi olmasını sağlayarak eksikliklerin ortaya çıkarılmasında, düzeltilmesi ve geliştirilmesinde yönetime yardımcı olur [3]. Denetim, sistem amaçlarının gerçekleştirilmesinde en üst düzeyde verim elde etme yönünde çağdaş, demokratik ve insancıl bir yöntem hizmeti [4], örgütsel etkililiğin sağlanmasına ve örgüt amaçlarının gerçekleştirilmesine hizmet eden bir amaç gerçekleştirme yöntemi ve yönetim sürecidir. Bu bakımdan denetim, eğitim örgütlerinin amaçlarının gerçekleştirilmesinde, çıktılarının değerlendirilmesinde önemli bir paya sahiptir.

* Arş. Gör. Feyyat Gökçe, Hacettepe Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Eğitim Yönetimi, Teftişi, Planlaması ve Ekonomisi Anabilim Dalı.

Eğitim denetimi, öğretmenlerin mesleki gelişiminin teşvik edilmesi, eğitimin amaçlarının yeniden belirlenmesi ve düzenlenmesi, öğretim araç ve yöntemlerinin geliştirilmesinin teşvik edilmesi ve eğitimin değerlendirilmesinin geliştirilmesi gibi eylemleri içerir [5] ve öğrenmeyi kolaylaştıracak, örgütün amaçlarına ulaşacak şekilde öğretmenin davranışını doğrudan etkileyen ve örgüt tarafından resmi olarak belirlenen davranışlar olarak değerlendirilebilir.

1.2. Türkiye Eğitim Sistemindeki Yapısal Değişmeler ve Denetim Alt Sistemi

İlköğretim süresinin arttırılması ve yaygınlaştırılması çabaları sonucu 1983 yılında, 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2842 sayılı kanunla, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun da 2917 sayılı kanunla bazı maddeleri değiştirilerek ilk ve ortaöğretimde yeni bir yapılanmaya gidilmiştir. Yeni yapılanmayla; ortaöğretimin birinci kademesinde yer alan orta okullar, ilköğretim adı altında ilkokullarla bütünleştirilmişlerdir. Sonuçta bu okulların bir bölümü lise, bir bölümü ilköğretim okulları bünyesinde ve bir bölümü de bağımsız orta okullar olarak Türkiye eğitim sisteminin ilköğretim kademesinde yerlerini almışlardır.

Türkiye eğitim sisteminde denetim hizmetleri, iki ayrı denetim alt sistemi tarafından yerine getirilmektedir. Orta öğretim kurumlarının denetim, doğrudan Milli Eğitim Bakan'na bağlı Bakanlık denetçilerince yapılırken, ilköğretim kurumlarının denetimleri, illerde valilere bağlı olarak görev yapan ilköğretim denetçileri tarafından yapılmaktadır.

1983 yılında, eğitim sistemindeki yapısal değişmeler sonunda; bakanlık denetçileri ve ilköğretim denetçilerinin görev alanları da yeniden belirlenmiştir. 1990 yılında yürürlüğe giren "İlköğretim Müfettişler Kurulu Yönetmeliği" ve 1991 yılında yürürlüğe konulan "İlköğretim Kurumları Rehberlik ve Teftiş Yönergesi" esaslarına göre; lise bünyesindeki orta okulların dışında kalan bağımsız ortaokullar ile ilköğretim okullarının denetimleri ilköğretim denetçilerine verilmiştir. Böylece farklı orta okullarda fakat aynı statüdeki öğretmenlerin denetimleri farklı denetçilerce yapılmaya başlanmıştır.

1993-1994 Öğretim Yılı itibarıyla Milli Eğitim Bakanlığında bağlı 57.952 ilköğretim kurumunda (İlkokul, ilköğretim okulu, ortaokul) 305.429, genel ve mesleki- teknik olmak üzere 4708 orta-öğretim kurumunda 128.066 öğretmen görev yapmaktadır. Bu öğretmenlerden ilköğretim kurumlarında görevli olanların denetimleri, 1859 ilköğretim denetçisi, ortaöğretim kurumlarında

görevli (Ortaöğretim kurumları bünyesindeki ortaokul öğretmenleri de dahil) öğretmenlerin denetimleri ise 407 Bakanlık denetçisi tarafından yapılmaktadır[6].

1.3. Problem Cümlesi

Türkiye eğitim sisteminde denetimin amaç ve ilkeleri nelerdir?

1.4. Alt Problemler

1. Türkiye eğitim sisteminde denetiminin amaçları nelerdir?

2. Türkiye eğitim sisteminde denetiminin ilkeleri nelerdir?

2. Sınırlılıklar

Bu araştırma alanyazındaki denetim amaç ve ilkeleriyle sınırlıdır.

3. Yöntem

Bu araştırma, alanyazın taraması yapılarak kaynaklardan edinilen bilgiler bütünleştirilmiş, denetim amaç ve ilkelerine ilişkin cümle dizinlerine ulaşılmıştır.

4. Bulgular ve Yorum

4.1 Eğitimde Denetimin Amaçları

Örgütlerin etkililiğinin, amaçlarının gerçekleşme derecesine bağlı olduğu söylenebilir. Örgütsel amaçlar, örgüt etkinlikleri için bir danışma noktası, eşgüdümlü etkinlikler için bir gereklilik ve bu etkinliklerin yöneltildiği uçlardır. Örgütsel amaçlar aynı zamanda etkin politikaların, yöntemlerin, stratejilerin ve ilkelerin saptanmasında ön bilgiler sağlayan ve örgütün geleceğini tayin eden, örgüt etkinliklerine kılavuzluk yapan bir işleve sahiptirler [7]

Denetimin amaçları saptanırken, kurumun genel amaçları doğrultusunda, denetim türünün özel amaçlarında; kurumda girdi, işleme ve çıktı süreçlerini tüm değişkenler ve bunların kurumun genel amaçlarıyla olan ilişkilerinde; kurumu etkileyen ve ondan etkilenen çevre sistem ve alt sistemlerin genel özellikleri ve beklentilerinin gözetilmesinde, sistem görüşü temele alınmalıdır [8]. Denetimin, eğitimin diğer alt sistemleriyle uyum içinde olması gerekir. Eğitimin amaçlarının gerçekleşmesinde bu uyum oldukça önemlidir.

Eğitimde denetimin amacı, belirlenen eğitim ve öğretim amaçlarının gerçekleşme derecesini ve eğitim ve öğretimin amaçlarına en uygun değer ve işlemleri bulmaktır. Bu nedenle denetiminin amaçları sistemin,

eğitimin, okulların amaçlarından bağımsız olarak saptanmaz [9]. Amaçların bu karşılıklı etkileşimi ve birbirine olan bağımlılığı, eğitim sisteminin bir bütünlük taşıdığı ve sistem özelliği gösterdiğinin en güçlü kanıtı olarak değerlendirilebilir.

Denetim programı ve etkinliklerinin amaçlı olması zorunludur, ama yeterli değildir. Denetim, öğretmenlerin ve öğrencilerin görüş ufuklarını genişletir, sürece katılanlarda gelişme isteği yaratır ve aynı zamanda verimi de artırır[10].

Başka bir açıdan ise, denetimin amacı, öğrenme sürecinin iyileştirilmesi, öğretim programının, öğrenme ve öğretme materyallerinin geliştirilmesidir. Hizmet-içi eğitimin yerleşmesine ön ayak olmak; öğretmenlere ihtiyaç duydukları her türlü yardımı vermek; öğretmenlere, kendilerinin ve eğitim hizmeti yapanların rollerini tanımlamalarında yardım etmek; uzmanlar arasındaki eşgüdümü işler hale getirmek de denetimin amaçları arasındadır[11]. Bununla birlikte modern eğitimin denetimi, sınırlı ve dar bir çerçeve içinde kalarak öğretmeni sadece hizmet-içinde yetiştirmeyi değil, okuldaki tüm eğitim-öğretim sürecinin geliştirilmesini sağlayacak bir ortamın yaratılmasını da amaçlar[12].

Yukarıda çeşitli yazarlarca belirtilen denetim amaçları yanında, 28 Ekim 1991 tarihli Tebliğler Dergisi'nde yayınlanan İlköğretim Kurumları Rehberlik ve Teftiş Yönergesi'nde de; denetimin amaçları, "Rehberlik ve Teftişin Amaçları" başlığı altında aşağıdaki biçimde belirtilmektedir.

"Resmi ve özel ilköğretim kurumlarının,

- Amaçlarına ne dereceye kadar ulaştıklarını tesbit etmek,
- Mevcut mevzuata göre çalışma durumlarını kontrol etmek,
- Bu kurumlarda görevli yönetici, öğretmen ve diğer personelin çalışmalarını objektif olarak tesbit etmek ve değerlendirmek,
- Bu kurumlarda görevli yönetici, öğretmen ve diğer personeli işbaşında yetiştirmek için gerekli mesleki yardımı yapmak ve rehberlikte bulunmak,
- İlköğretim hizmetlerinin yürütülmesinde karşılaşılan problemleri ortaya koymak,
- İlköğretim kurumlarında görevli yönetici, öğretmen ve diğer personelin işbirliği ve koordineli bir biçimde çalışmasına yardımcı olmak,
- Bu kurumlarda görevli yönetici, öğretmen ve diğer personelin yetişmesi için hizmet-içi eğitime yer ve önem vermek,

- Türk Milli Eğitim Sisteminin genel amaç ve temel ilkelerine uygun olarak ilköğretimin amaçlarının gerçekleştirilmesinde yönetici, öğretmen ve diğer personelin çalışmalarını yönlendirmektir[13]".

4.2. Denetim Ögeleri Açısından Eğitim Denetiminin Amaçları

Denetim, durum saptama, değerlendirme, düzeltme ve geliştirmeden oluşan çembersel bir eylemdir. Durum saptama ve değerlendirme, denetimin asıl amacı olan düzeltme ve geliştirmenin birer aracı durumundadırlar.

Denetimde bir yandan önceden belirlenmiş amaçlara göre iş ve işlemlerin, mevzuata uygunluğu aranırken, bir yandan da amaçlardan sapmaların olup olmadığı saptanarak sapma nedenleri ortaya konur ve nasıl düzeltilecekleri araştırılır [14]. Denetimin ilk basamağı durumundaki durum saptama, o andaki durumun olduğu gibi ortaya konulması, amaçlara ulaşma derecesinin belirlenebilmesi için veri toplanması eylemlerini içerir. Durum saptama, sonuçların önceden belirlenen amaçlarla olan uygunluğunun değerlendirilmesi amacıyla veri toplamaktır.

Sonuç olarak eğitimde denetimin durum saptama ögesinde amaç; eğitimin önceden belirlenmiş genel ve özel amaçlarının gerçekleştirme durumunun belirlenmesidir. Bir başka deyişle sonuçların ortaya konulmasıdır.

Denetimin ögelerinin ikincisi değerlendirmedir. Değerlendirme, bir yargıda bulunma eylemidir. Yargıda bulunma ise, ölçüm sonuçlarının ölçütlerle karşılaştırılması sonucunda yapılır. Değerlendirme, sonuçların önceden saptanmış amaçlarla karşılaştırılması ve sonuç hakkında bir yargıda bulunulması olarak tanımlanabilir.

Öğretim, kasıtlı olarak davranışı değiştirmek amacıyla yapılan işlemleri içerir. Öğretimin değerlendirilmesi, önceden beklenen ölçütlere göre verilerin karşılaştırılması ve değer yargısına varma yoluyla sonuçlanır. Öğretimin değerlendirilmesi, farklı yöntemlerle yapılabilir. Öğretim programının değerlendirilmesi, öğretmenin değerlendirilmesi öğretiminin tamamlanmış öğrencilerin öğrenme durumlarının değerlendirilmesi gibi[15].

Değerlendirmenin temel amacı, gelişmeye yol açmaktır. Değerlendirme, amaç ve işleri gereksinimler ve performans açısından ölçmeye ve bunları bulgular ışığında değiştirmeye çalışır. Temelde değerlendirme, gelecek için yapılacak bir planlamadır[16]. Değerlendirme, gerekli verileri çeşitli ölçme araç ve teknikleri ile elde etme ve elde edilen verileri normlar ve değerlerle karşılaştırıp yorumlayarak hükme varmaktır [17].

Değerlendirmenin yapılabilmesi için bir araştırma sürecine, durum saptayıcı veri toplama ihtiyacı vardır. Değerlendirilecek veriler, ancak durum saptama sonucunda ortaya çıkar. Durum saptama kanıtlamaya yönelik bir eylem olmasına karşılık, değerlendirme geliştirmeye yönelik bir eylemdir. Değerlendirme sonucunda ortaya çıkan eksiklerin tamamlanması, yanlışların doğruya dönüştürülmesi, amaç ve planlarda sapmaların düzeltilmesi daha iyi süreç ve sonuçlar için öneri ve uygulamalara ulaşılması bu öge içinde görülür (10).

Düzeltilme geliştirme, sapma göstermiş amaçların düzeltilmesi ve etkililiği sağlamak amacıyla yeni amaçların geliştirilmesi eylemlerini içerir. Bundan önce belirtilen ögeler, temel olarak düzeltme ve geliştirme ögesinin bir aracı durumundadırlar.

Bu bakımdan düzeltme geliştirme eylemlerine bir hizmet-içi eğitim olarak da bakılabilir.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra denetimin ögeleri açısından (durum saptama, değerlendirme, düzeltme ve geliştirme) eğitim denetiminin amaçları, aşağıdaki biçimde sıralanabilir.

1. Derslerin, okulun ve eğitimin amaçlarına ulaşma derecesini belirlemek, değerlendirmek ve gerekli düzeltme ve geliştirme çalışmalarına katkıda bulunmak,
2. Ders amaçlarının gerçekleştirilmesinde okul ve eklentilerinin fiziksel durumunun; (ısı, ışık, nem, kullanım alanı...gibi) eğitim ortamına uygunluğunu belirlemek, değerlendirmek, uygun olmayan eğitim ortamının düzenlenmesine ve geliştirilmesine katkıda bulunmak,
3. Gerçekleştirilmesinde zorluk çekilen ders, okul, eğitim ve denetim amaçlarını tesbit etmek, değerlendirmek, bu amaçların gerçekleştirilebilir şekilde düzenlenmesine yardımcı olmak,
4. Ders ve konuların öğrencinin gelişim düzeyine uygunluğunu belirlemek, değerlendirmek, gerekiyorsa yeniden düzenlenmesine yardımcı olmak,
5. Kullanılan yöntem ve tekniklerin amaç ve konulara uygun olma durumunu belirlemek, uygulamaları değerlendirmek, geliştirilmesi için çaba göstermek,
6. Araç ve gereçlerin zamanında, ders ve konuların özelliklerine göre kullanılma durumunu belirlemek, değerlendirmek, varsa yanlış işleyişin düzeltilmesi ve geliştirilmesine yardımcı olmak,
7. Öğrenci başarısının uygun ölçme ve değerlendirme

ve araçlarıyla ne düzeyde değerlendirildiğini belirlemek, değerlendirmek ve geliştirilmesi yönünde çaba harcamak,

8. Eğitim ortamının karşılıklı sevgi, saygı ve demokratik ilişkileri geliştirme esasına göre işleyiş durumunu belirlemek, değerlendirmek, gerekli ortamın yaratılmasına yardımcı olmak,
9. Öğretmenin yeterlilik, yetenek, çaba, başarı düzeyi ve zümre öğretmenlerle olan işbirliğini belirlemek, değerlendirmek, geliştirilmesi için rehberlikte bulunmak,
10. Eğitim alanında gelişmelerin ve bilimsel çalışmaların, eğitim etkinliklerine yansımalarını belirlemek, değerlendirmek, eğitime yansımalarına katkıda bulunmak,
11. Okul çevre etkileşimi ve eğitim etkinliklerinin çevreye olan katkılarını belirlemek, değerlendirmek, geliştirilmesinde rehberlik etmek,
12. Eğitim kurumlarında görevli işgörenlerin çabalarının düzeylerini tesbit etmek, nesnel ölçütlere göre değerlendirilmeleri, yetiştirme ve gelişmeleri için hizmet-içi eğitim dahil gerekli tüm çalışmalara katkıda bulunmak,
13. Eğitim hizmetlerinin yürütülmesinde eşgüdümeye verilen önemi tesbit etmek, değerlendirmek, geliştirilmesine yardımcı olmak,
14. Eğitimle ilgili her düzeydeki sorunları saptamak, değerlendirmek ve çözümüne katkıda bulunmak,
15. Denetimin kendini değerlendirme ve geliştirmesine katkıda bulunmak.

4.3. Eğitimde Denetimin İlkeleri

Örgütsel amaçların gerçekleşmesinin belli ilkelere bağlı olduğu söylenebilir. İlkeler, bir örgütte politikaların iskeletini oluşturan temel görüşlerdir. Bunlar kurumda, yönetimde düşünmeye, yorumlamaya, eleştirmeye, davranışa kılavuzluk eden, kuralları tanımlayan, yöneten ve yönetilenlerce doğru olarak kabul edilen düşüncelerdir [18].

İlkeler, eylemi kontrol altına aldıkları gibi, amaç gerçekleştirilmede davranışları belirleyen bir işleve de sahiptirler. İlkeler, örgütsel amaçların gerçekleştirilmesinde uyulması ve uyulmaması gereken davranış kalıplarını tanımlayarak, kural olarak da görev yaparlar. Eğitim amaçlarının gerçekleşmesinde bir araç konumunda olan ilkeler, aynı zamanda eğitimin verimliliği ve etkililiğine katkı sağlayan bir işleve sahiptirler.

Eğitim denetimi, özel bir çevre olarak hazırlanmış olan okul ortamında eğitimin gerçekleştirilmesi için gerekli koşulların düzenlenmesine yardım eder. Denetim amaçlarının gerçekleşmesi ise belli denetim ilkelerine uymakla olur.

Eğitimde denetimin ilkeleri, denetim sürecine etki eden değişkenler arasındaki ilişkileri açıklayan temel yargılardır. Denetim ilkeleri, denetim uygulamalarına yol gösterici rol oynayarak uygulama sonuçlarını kestirmeyi sağlarlar. Bu durum aynı zamanda denetlenenlerin ve denetçilerin karşılıklı ilişkilerine yön verir. İlkeler, betimleyici, zorlayıcı (kural ve norm koyucu) ve neden-sonuç ilişkilerini belirleyici işlevlere sahiptirler. denetimin betimleyici ilkeleri, eğitimin ve denetimin amaçlarının gerçekleşmesine etki eden değişkenler arasındaki ilişkileri açıklarken zorlayıcı ilkeler, denetimin nasıl yapılması gerektiğini ortaya koyar. Neden-sonuç ilişkilerini belirleyicilik ilkesi ise, eğitim sürecine etki eden değişkenler arasındaki ilişkileri belirlediği gibi, denetim uygulamalarının sonuçlarını da içerir [19].

Çağdaş denetim, bütün süreçleriyle amaçlı bir girişimdir; demokratik liderliği, her durumda etkili olan bir denetim reçetesi olmadığını esas alır; var olan yapı ve koşulları, bireysel farklılıkları dikkate alır; eğitim ortamını bütün olarak ele alır; sorunları önemlerine göre sıralar; bilimsel ölçütlere ve nesnel değerlendirme esasına, katılanların işbirliği ve eşgüdümüne dayalıdır; sorumluluğu paylaşır; öğretmenin kendisini geliştirmesine olanak tanır; program uygulamada sıra izlemeyi benimser; süreklidir; iyi insan ilişkilerini temele alır; etkileşimi sağlayacak iletişime önem verir; denetimin kendini geliştirmesine katkı sağlar[9].

Eğitimde denetimin ilkeleri, her alanda değişmekte ve gelişmekte ise de Milli Eğitim Bakanlığı'na kurulan Teftiş Sistemi Çalışma Grubu'na ortaya konulan raporda, denetimin ilkeleri; amaçlılık, planlılık, süreklilik, demokratiklik, bilimsellik-objektiflik, esneklik, çözümleyicilik ve birleştiricilik tutarlılık ve geçerlilik, özendiricilik ve açıklık olarak belirtilmektedir[20].

Burton ve Bruckner'e göre iyi bir denetim; eğitim ve öğretimin gelişmesi için uğraşır; felsefeye ve bilime dayanır, demokratiktir, bilimsel yöntemleri kullanır, araştırmalara ve en son bilimsel bulgulara dayanır. Yaratıcıdır, planlanmış ve programlaştırılmış bir bilimsel etkinliktir, ulaştığı amaçlarla ölçülür, uzmanlığı gerektirir [21].

Fransızca'ya göre ise denetim, emredici değildir. Denetlenenlerle birlikte planlanır; ortak sorumluluğu esas alır; denetlenenleri kara katar, iyi insan ilişkilerine dayalıdır;

eğitimin alt sistemleri ve çevre ile bütünlük içindedir; beklenen değil, görevden kaynaklanan ve sürekliliği olan bir eylemdir, işbirliğine dayanır, bilimseldir, doğru bilgileri esas alır; yetkiye değil etkiye dayalıdır; aynı zamanda planlanmış ve amaçlı bir eylemdir[22].

Denetim ilkeleri, İlköğretim Kurumları Rehberlik ve Teftiş Yönergesi'nde ise, "Rehberlik ve Teftiş İlkeleri" adı altında aşağıdaki şekilde belirtilmektedir; Buna göre rehberlik ve teftiş:

- a. Belli bir amaç için yapılır.
- b. Demokratik liderliği gerektirir.
- c. Mevcut şartları dikkate alır.
- d. Eğitim, öğretim ve yönetim faaliyetlerinin hepsi ile ilgilidir.
- e. Müşterek planlama, karar verme ve problemleri çözmede çalışmaları koordine eder.
- f. Sorumlulukların paylaşılmasına ve birlikte çalışmaya önem verir.
- g. Yönetici, öğretmen ve diğer personelin meslekteki yeterliliğini geliştirmesine yardım eder.
- h. Rehberlik ve teftişte bütünlük, devamlılık, değerlendirme ve geliştirme esastır.
- ı. Ferdi farkları gözönüne alır.
- i. Her şeyden önce iyi bir insanlık ilişkisini şart koşar.
- j. Milli eğitim hizmetlerini geliştirir.
- k. Sadece problemleri tesbitle yetinmez, alınması gerekli tedbir ve çözüm yollarını da ortaya koyar.
- l. Eğitim ve öğretim tekniklerinin geliştirilmesini sağlayacak inceleme ve araştırmalara önem verir.
- m. Teftiş faaliyetlerini değerlendirir ve teftiş tekniklerini de geliştirir.
- n. Daima bilimsel ve objektif esaslara dayanır.
- o. Kurumların ve öğretmenlerin her öğretim yılında rehberlik ve teftiş amacıyla en az bir defa görülmesini esas alır (Tebliğler Dergisi 1991: 526)".

Sonuç olarak yukarıda değişik eğitimci, yazarlarca ve İlköğretim Kurumları Teftiş ve Rehberlik Yönergesi'nde belirtilen denetim ilkeleri ışığında; eğitimde denetimin ilkeleri; aşağıdaki biçimde sıralanabilir.

- a. Denetim, önceden belirlenen amaçlara göre yapılır.
- b. Denetim belli bir plana göre yürütülür.
- c. Denetim, iyi insan ilişkileri temeline dayalıdır.
- d. Denetimle ilgili veriler ve denetimsonuçları denetlenenlere açık olarak bildirilir.
- e. Denetim, demokratik katılımı, katılanların işbirliğini ve eşgüdümünü esas alır.
- f. Denetimde öğrenci, okul ve çevre koşulları dikkate alınır.
- g. Denetim, eğitim etkinliklerinin tümünü içerir.
- ğ. Denetim, başlayıp biten değil sürekliliği olan bir eylemdir.
- h. Denetim, nesnel bulgulara ve bilimsel esaslara dayalıdır.
- ı. Denetim eylemleri arasında tutarlılık vardır.
- i. Denetimde bireysel farklılıklar göz önünde bulundurulur.

5. Sonuç

Denetim, eğitimin amaçlarına hizmet eden, amaçlı bir etkinliktir. Bu amaçların tanınması, bilinmesi, denetimin etkililiğini artırır. Bu nedenle, Türkiye'de eğitimin amaçlarının gerçekleşmesinin eğitim örgütlerinin etkililiğinin sağlanmasının denetimin amaçlarının gerçekleşmesi ve bu amaçların gerçekleşmesine katkı sağlayacak denetim ilkelerine uyulmasıyla gerçekleşebileceği söylenebilir.

Amaçlar, gerçekleştirilmesi aşamasında belli ilkelere dayandırılır. Eğitimin amaçlarının gerçekleşmesinin eğitimin genel ve temel ilkelerine bağlı olduğu düşünülürse, denetimin de amaçlarının gerçekleşmesinin, belli denetim ilkelerine uyulmasıyla mümkün olabileceği söylenebilir.

Eğitimin, okulun ve derslerin amaçlarının gerçekleştilmesinde ve denetimin etkililiğini arttırmada, son derece önemi bulunan denetim ilkeleri; amaçlılık, planlılık, durumsallık, açıklık, demokratiklik, bütünlük, süreklilik ve bireysel farklılıkları göz önünde bulundurma ve iyi insan ilişkilerini temele alma olarak sıralanabilir.

KAYNAKÇA

- [1] Çakıcı, L. (25-26 Nisan, 1985). "Açış Konuşması" Eğitim Yönetiminde Denetleme ve Değerlendirme Sempozyumu. Ankara. 10.
- [2] Taymaz, H. (1993). *Teftiş İlkeler Kavramlar Yöntemler*. Ankara. Kadioğlu Matbaası.
- [3] Yalçınkaya, M. (17-88 Nisan, 1993). Ders Denetimi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*. 30.
- [4] Bilgen, N. (3-4 Eylül, 1987). Türk Milli Eğitimi ve Çağdaş Teftiş. A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Devlet Elemanları Derneğince Düzenlenen I.Teftiş Seminerinde sunulan bildiri. Ankara. 142-146.
- [5] Harris, B.(1963). *Supervisory Behavior in Education*. New Jersey. Prentice Hall Inc.
- [6] Ayaz, N. (1993). *TBMM 1994 Yılı Bütçe Raporu*. Ankara. Ders Aletleri Yapım Merkezi.
- [7] Hicks, H. (Çev. Tekok, Birtuğ Aytek, Selma Şen 1979). *Örgütlerin Yönetimi*. Ankara. Turhan Kitabevi.
- [8] Bursalıoğlu, Z. (1993). *Okul Yönetiminde Yeni Yapı ve Dvranış*. Ankara. Pegem Yayınları.
- [9] Aydın, M. (1993). *Çağdaş Eğitim Denetimi*. Ankara. Pegem Yayınları.
- [10] Başar, H. (1993). Eğitim Denetçisi Roller Yeterlilikleri Seçimi Yetiştirilmesi. Ankara. Pegem Yayınları.
- [11] Turner, U. (1970). *Supervision For Change and Innovation*. Boston. HoughtonMifflin Company.
- [12] Karagözoğlu, G. (1977). *İlköğretim Teftiş Uygulamaları*. Yayınlanmamış Doçentlik Tezi. Ankara. Hacettepe Üniversitesi.
- [13] M.E.B.(Ekim, 1991). İlköğretim Kurumları Rehberlik ve Teftiş Yönergesi. *Tebliğler Dergisi*. 2346.
- [14] Acar, A. (Mart-Nisan, 1993). Denetim Nedir ve Nasıl Olmalıdır. *Denetim Dergisi*. 30.
- [15] Turgut, F. (25-26 Nisan 1985). Öğretimin Değerlendirilmesi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesince düzenlenen Eğitim Yönetiminde Denetleme ve Değerlendirme Sempozyumu'nda sunulan bildiri. Ankara. 106.
- [16] Akhun, İ. (1987). *Hizmet-içi Eğitimin Değerlendirilmesi*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 10 : 1-4; 2, 20678.
- [17] Taymaz, H. (25-26 Nisan 1985). Öğrenci Hizmetlerinin Değerlendirilmesi. A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi'nce Düzenlenen Eğitim Yönetiminde Denetleme ve Değerlendirme Sempozyumu'nda sunulan bildiri. Ankara. 83.
- [18] Açıkalın, A. (1980). *Orta Dereceli Okul Öğretmenlerinin Atama Yerdeğiştirme İlkeleri ve Amaçları*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi.
- [19] Baransel, A. (1979). *Çağdaş Yönetim Düşüncesinin Evrimi*. İstanbul. İşletme İktisadi Enstitüsü. 48.
- [20] Cengiz, C. (1992). *Milli Eğitim Bakanlığı Bakanlık Müfettişlerinin Yetiştirilmesi ve Teftişin Geliştirilmesi*. İstanbul. Milli Eğitim Basımevi.
- [21] Burton. W.H. ve Leo Brueckner. (1966). *Supervision: Social Process*. 3rd. ed. New York: Appleton, Century-Crofts, Inc. s. 85
- [22] Franseth, J. (Çev. Ahmet Rıza Tükel 1973). *Köy Okullarında Teftiş*. Ankara. MEB Birim Müdürlüğü.